

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 5 czerwca 2018 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 325 TFUE – Nadużycia finansowe lub inne działania nielegalne naruszające interesy finansowe Unii Europejskiej w dziedzinie ceł – Skuteczność ścigania – Umorzenie postępowania karnego – Rozsądny termin – Dyrektywa 2012/13/UE – Prawo do informacji dotyczących oskarżenia – Prawo dostępu do materiałów sprawy – Dyrektywa 2013/48/UE – Prawo dostępu do obrońcy

W sprawie C-612/15

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Spetsializiran nakazatelen sad (wyspecjalizowany sąd karny, Bułgaria) postanowieniem z dnia 11 listopada 2015 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 18 listopada 2015 r., w postępowaniu karnym przeciwko:

Nikolayowi Kolevowi,

Milkowi Hristovowi,

Stefanowi Kostadinowowi,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, A. Tizzano (sprawozdawca), wiceprezes, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, J.L. da Cruz Vilaça, J. Malenovský i E. Levits, prezesi izb, E. Juhász, A. Borg Barthet, J.C. Bonichot, F. Biltgen, K. Jürimäe, C. Lycourgos, M. Vilaras i E. Regan, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 listopada 2016 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu rządu bułgarskiego przez L. Zahariewą i E. Petranową, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez R. Troostersa i V. Soloveytchika, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 4 kwietnia 2017 r.,

* Język postępowania: bułgarski.

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 325 TFUE, dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U. 2012, L 142, s. 1) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U. 2013, L 294, s. 1).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach postępowania karnego prowadzonego przeciwko N. Kolevowi, M. Hristovowi i S. Kostadinowowi, oskarżonym o popełnienie różnych przestępstw jako funkcjonariusze służby celnej w Swilengradzie (Bułgaria).

Ramy prawne

Prawo Unii

Decyzja 2007/436/WE, Euratom

- 3 Stosownie do art. 2 ust. 1 lit. a) decyzji Rady 2007/436/WE, Euratom z dnia 7 czerwca 2007 w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich (Dz.U. 2007, L 163, s. 17), obowiązującej w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym, zasobami własnymi Unii są między innymi cła pobierane na podstawie Wspólnej taryfy celnej.

Rozporządzenie (WE) nr 450/2008 i rozporządzenie (UE) nr 952/2013

- 4 Artykuł 21 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 450/2008 z dnia 23 kwietnia 2008 r. ustanawiającego wspólnotowy kodeks celny (zmodernizowany kodeks celny) (Dz.U. 2008, L 145, s. 1), obowiązującego w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym, stanowił:

„Każde państwo członkowskie przewiduje sankcje za nieprzestrzeganie wspólnotowych przepisów prawa celnego. Sankcje te są skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

- 5 Z dniem 30 października 2013 r. rozporządzenie to zostało uchylone rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiającym unijny kodeks celny (Dz.U. 2013, L 269, s. 1; sprostowania: Dz.U. 2013, L 287, s. 90; Dz.U. 2016, L 267, s. 2; Dz.U. 2017, L 42, s. 43), którego art. 42 ust. 1 powtarza w istocie brzmienie wspomnianego art. 21 ust. 1.

Dyrektywa 2012/13

6 Motywy 10, 14, 27, 28 i 41 dyrektywy 2012/13 głoszą:

„(10) Wspólne minimalne zasady powinny doprowadzić do zwiększonego zaufania do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wszystkich państw członkowskich, co z kolei powinno doprowadzić do skuteczniejszej współpracy sądowej opartej na wzajemnym zaufaniu. Takie wspólne normy minimalne powinny zostać ustanowione w dziedzinie informacji w postępowaniu karnym.

[...]

(14) [Niniejsza dyrektywa ustanawia] – z myślą o zwiększeniu wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi – wspólne normy minimalne, które mają być stosowane w odniesieniu do informowania osób podejrzanych i oskarżonych o popełnienie przestępstwa o prawach i o zarzutach. Niniejsza dyrektywa opiera się na prawach określonych w karcie, a w szczególności jej art. [...] 47 i 48, oraz na art. [...] 6 EKPC zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [...].

[...]

(27) Osobom oskarżonym o popełnienie przestępstwa należy udzielić wszelkich informacji dotyczących oskarżenia niezbędnych do umożliwienia im przygotowania swojej [ich] obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania.

(28) Przekazywane osobom podejrzanym lub oskarżonym informacje na temat czynu zabronionego, o którego popełnienie są one podejrzane lub oskarżone, należy podawać niezwłocznie, a najpóźniej przed ich pierwszym oficjalnym przesłuchaniem przez policję lub inny właściwy organ, oraz bez uszczerbku dla przebiegu prowadzonego postępowania przygotowawczego. Opis faktów, odnoszących się do czynu zabronionego, o którego popełnienie osoby są podejrzane lub oskarżone, w tym również – jeżeli są znane – czas i miejsce, oraz możliwa kwalifikacja prawna zarzucanego przestępstwa, powinny zostać podane w sposób wystarczająco szczegółowy, z uwzględnieniem etapu postępowania karnego, na którym ten opis jest podawany, aby zagwarantować rzetelność postępowania i umożliwić skuteczne wykonywanie prawa do obrony.

[...]

(41) Niniejsza dyrektywa [...] w szczególności ma na celu promowanie [...] prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz prawa do obrony [...].

7 Artykuł 1 tej dyrektywy przewiduje:

„Niniejsza dyrektywa ustanawia przepisy dotyczące prawa osób podejrzanych lub oskarżonych do informacji dotyczących [...] oskarżenia przeciwko nim [...]”.

8 Artykuł 6 tej dyrektywy, zatytułowany „Prawo do informacji dotyczących oskarżenia”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym udzielono informacji o czynie zabronionym, o którego popełnienie są one podejrzane lub oskarżone. Informacje te przekazuje się niezwłocznie i są one na tyle szczegółowe, na ile jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania oraz skutecznego wykonywania prawa do obrony.

[...]

3. Państwa członkowskie zapewniają, aby najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu przedstawiono szczegółowe informacje na temat oskarżenia, w tym rodzaju czynu karalnego i jego kwalifikacji prawnej, jak również charakteru udziału osoby oskarżonej.
4. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone były niezwłocznie informowane o wszelkich zmianach w informacjach podanych zgodnie z niniejszym artykułem, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania”.
- 9 Artykuł 7 tej dyrektywy, zatytułowany „Prawo dostępu do materiałów sprawy”, stanowi w ust. 2 i 3:
- „2. Państwa członkowskie zapewniają udzielanie osobom podejrzany lub oskarżonym, lub ich obrońcom dostępu przynajmniej do całego będącego w posiadaniu właściwych organów materiału dowodowego, niezależnie od tego, czy jest on na korzyść czy na niekorzyść osób podejrzanych lub oskarżonych, w celu zagwarantowania rzetelnego postępowania i możliwości przygotowania obrony.
3. [...] [D]ostęp do materiału dowodowego, o którym mowa w ust. 2, jest zapewniany w odpowiednim czasie pozwalającym na skuteczne wykonywanie prawa do obrony, a najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu. W przypadku gdy właściwe organy wejdą w posiadanie dalszego materiału dowodowego, zapewnia się dostęp do niego w odpowiednim czasie, aby umożliwić jego uwzględnienie”.

Dyrektywa 2013/48

- 10 Motyw 12 dyrektywy 2013/48 stanowi:
- „Niniejsza dyrektywa określa normy minimalne dotyczące prawa dostępu do adwokata [obrońcy] w postępowaniu karnym [...]. W ten sposób sprzyja ona stosowaniu karty, a w szczególności jej art. [...] 47 i 48, opierając się na art. [...] 6 [...] EKPC zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [...]”.
- 11 Artykuł 1 omawianej dyrektywy jest sformułowany w następujący sposób:
- „W niniejszej dyrektywie ustanawia się normy minimalne dotyczące [prawa] podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym [...] dostępu do adwokata [obrońcy] [...]”.
- 12 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Prawo dostępu do adwokata [obrońcy] w postępowaniu karnym”, stanowi w ust. 1:
- „Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo dostępu do adwokata [obrońcy] w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony”.

Prawo bułgarskie

Przepisy regulujące prawo dostępu do obrońcy

- 13 Zgodnie z art. 91 ust. 3 w związku z art. 92 Nakazatelno protsesualen kodeks (kodeksu postępowania karnego), w brzmieniu obowiązującym w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym (zwanego dalej „kodeksem postępowania karnego”), w sytuacji gdy jeden obrońca reprezentuje dwóch oskarżonych, sąd może wyłączyć go z udziału w postępowaniu, jeżeli interesy

oskarżonych pozostają w sprzeczności. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądów krajowych sprzeczność interesów oskarżonych zachodzi wówczas, gdy wyjaśnienia jednego z nich mogą zostać wykorzystane przeciwko drugiemu, w sytuacji gdy on sam nie złoży żadnych wyjaśnień.

- 14 Artykuł 94 ust. 4–6 reguluje kwestię wyznaczenia w zamian innego obrońcy z urzędu przez niezależny organ.

Przepisy dotyczące postanowienia o przedstawieniu zarzutów, materiałów śledztwa oraz aktu oskarżenia

- 15 Artykuły 219 i 221 kodeksu postępowania karnego przewidują, że organ prowadzący śledztwo sporządza postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawierające podstawowe okoliczności popełnienia przestępstwa oraz jego kwalifikację prawną. Dokument ten doręczany jest oskarżonemu i jego obrońcy, którzy winni zapoznać się z jego treścią oraz go podpisać.
- 16 Udostępnienie materiałów śledztwa jest uregulowane w art. 226–230 kodeksu. Na mocy tych artykułów przed ewentualnym sporządzeniem aktu oskarżenia, po złożeniu stosownego wniosku, obrona może zapoznać się z materiałami sprawy zebranymi w toku śledztwa. W takim wypadku oskarżonemu i jego obrońcy wyznacza się termin do zapoznania się z tymi materiałami, o którym są oni powiadamiani co najmniej trzy dni wcześniej. Brak możliwości doręczenia takiego zawiadomienia pod wskazany adres lub nieusprawiedliwione niestawiennictwo w wyznaczonym terminie powodują, że obowiązek ujawnienia tych materiałów uznaje się za dopełniony.
- 17 Na mocy w szczególności art. 246 tego kodeksu, jeżeli prokurator zdecyduje się na wniesienie sprawy do sądu, sporządza akt oskarżenia, który zamyka postępowanie przygotowawcze i otwiera postępowanie jurysdykcyjne. Akt oskarżenia, który zgodnie z uwagami sądu odsyłającego stanowi „ostateczne, szczegółowe przedstawienie zarzutów oskarżenia”, zawiera szczegółowe przedstawienie okoliczności popełnienia przestępstwa oraz jego kwalifikację prawną. Akt oskarżenia wnosi się do sądu, który w terminie 15 dni dokonuje jego wstępnej kontroli pod kątem spełnienia warunków formalnych. Jeżeli akt oskarżenia odpowiada warunkom formalnym, sąd wyznacza termin pierwszej rozprawy. Oskarżonemu i jego obrońcy doręcza się odpis aktu oskarżenia wraz z zawiadomieniem o terminie rozprawy. Następnie dysponują oni terminem siedmiu dni, podlegającym przedłużeniu, na przygotowanie obrony.

Przepisy i orzecznictwo dotyczące naruszenia istotnych warunków formalnych

- 18 Zgodnie z art. 348 ust. 3 pkt 1 kodeksu postępowania karnego naruszenie warunków formalnych jest „istotne”, kiedy znacząco narusza prawa procesowe przyznane ustawą. Zgodnie z orzecznictwem Varhoven kasatsionen sad (najwyższego sądu kasacyjnego, Bułgaria) naruszenia takie mają miejsce w szczególności w przypadku niesporządzenia lub niedoręczenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów, nieudostępnienia materiałów śledztwa lub niedoręczenia aktu oskarżenia, jak również w sytuacji, gdy akt oskarżenia zawiera sprzeczności. Wadliwy akt oskarżenia należy zastąpić nowym aktem, przy czym sąd nie może sam usunąć naruszeń istotnych warunków formalnych popełnionych przez prokuratora, lecz musi zwrócić mu ten akt.

Przepisy dotyczące umorzenia postępowania karnego

- 19 Instytucja umorzenia postępowania karnego była, w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym, regulowana w szczególności art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, których celem jest, zgodnie z uwagami sądu odsyłającego, przyspieszenie fazy przygotowawczej postępowania karnego.

- 20 Zgodnie z art. 368 tego kodeksu, jeżeli postępowanie przygotowawcze prowadzone w sprawie poważnego przestępstwa nie zostało zakończone w terminie dwóch lat od momentu przedstawienia zarzutów, oskarżony może zwrócić się do sądu o zastosowanie procedury przewidzianej w art. 369 tego kodeksu, czyli o przekazanie sprawy do sądu albo umorzenie postępowania.
- 21 Zgodnie ze wspomnianym art. 369 sąd, po stwierdzeniu upływu wspomnianego terminu dwóch lat, zwraca sprawę prokuratorowi, wyznaczając mu termin trzech miesięcy na ukończenie śledztwa i zakończenie postępowania przygotowawczego albo poprzez jego umorzenie, albo poprzez wniesienie sprawy do sądu. Jeżeli prokurator zdecyduje się na tę drugą opcję, ma 15 dodatkowych dni na sporządzenie i wniesienie aktu oskarżenia do sądu. Jeśli prokurator nie zakończy postępowania przygotowawczego w wyznaczonym terminie, sąd przejmuje sprawę i umarza postępowanie karne. Z kolei jeśli prokurator zakończy postępowanie przygotowawcze i wniesie akt oskarżenia do sądu w wyznaczonym terminie, sąd bada, czy postępowanie było prowadzone prawidłowo, w szczególności upewnia się, czy nie doszło do naruszenia istotnych warunków formalnych. Jeżeli stwierdzi, że doszło do takich naruszeń, ponownie zwraca sprawę prokuratorowi, wyznaczając mu dodatkowy miesięczny termin na ich usunięcie. W przypadku niedotrzymania tego terminu, nieusunięcia stwierdzonych naruszeń lub popełnienia nowych sąd umarza postępowanie karne.
- 22 Umorzenie postępowania w powyższych okolicznościach prawomocnie kończy postępowanie wobec oskarżonego, przy czym sąd sam nie może usunąć stwierdzonych naruszeń istotnych warunków formalnych ani rozpoznać sprawy co do istoty. Postanowienie o umorzeniu postępowania karnego ostatecznie kończy postępowanie karne, co oznacza, że nie ma możliwości pociągnięcia danej osoby do odpowiedzialności karnej. Orzeczenie to, oprócz wyjątkowych wypadków, było niezaskarżalne.
- 23 Pismem z dnia 25 sierpnia 2017 r. sąd odsyłający poinformował Trybunał o zmianie art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego oraz o dodaniu do tego kodeksu nowego art. 368a. Na mocy tych zmienionych przepisów sąd nie ma już możliwości umorzenia postępowania karnego, a może jedynie postanowić o jego przyspieszeniu. Niezależnie od powyższego zdaniem tego sądu zmiany te nie znajdują zastosowania – *ratione temporis* – do sprawy w postępowaniu głównym.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 24 Ośmiu funkcjonariuszy służby celnej w Swilengradzie, a mianowicie Dimitar Dimitrov, Plamen Drenski, N. Kolev, M. Hristov, S. Kostadinov, Nasko Kurdov, Nikola Trifonov i Georgi Zlatanov, zostało oskarżonych o udział – w okresie od 1 kwietnia 2011 r. do 2 maja 2012 r. – w zorganizowanej grupie przestępczej, której działalność polegała na wymuszaniu od kierowców samochodów ciężarowych i osobowych przekraczających granicę bułgarsko-turecką łapówek za odstąpienie od kontroli celnej i niewykazywanie stwierdzonych nieprawidłowości w dokumentach. Stefan Kostadinov i N. Kurdov są też oskarżeni o paserstwo w związku z przyjętymi łapówkami, zaś P. Drenski, M. Hristov i N. Trifonov o przestępstwa korupcyjne. Na gruncie art. 215, 301 i 321 Nakazatelen kodeks (kodeksu karnego) powyższe czyny stanowią przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności w wysokości od sześciu do dziesięciu lat oraz, w przypadku przestępstw korupcyjnych, karą grzywny.
- 25 Osiem wspomnianych osób zostało zatrzymanych w nocy z dnia 2 na 3 maja 2012 r. Natychmiast po zatrzymaniu postawiono im zarzuty, które zostały następnie doprecyzowane w 2013 r., o czym zostali oni poinformowani. Poinformowano ich też o zebranych przeciwko nim dowodach.
- 26 Część z tych osób zawarła porozumienie z prokuratorem w celu częściowego umorzenia prowadzonego przeciwko nim postępowania, które to porozumienie zostało przedstawione sądowi odsyłającemu do zatwierdzenia. Sąd ten stwierdził jednak, że postanowienia o przedstawieniu zarzutów nie zostały sporządzone przez właściwy organ oraz zawierały uchybienia formalne, w związku z czym dwukrotnie odrzucił te wnioski.

- 27 Sprawa została następnie zwrócona właściwemu prokuratorowi wyspecjalizowanej prokuratury w celu sporządzenia nowych postanowień o przedstawieniu zarzutów wobec ośmiu oskarżonych osób. Jednakże postępowanie zostało w praktyce przerwane, zaś terminy wyznaczone na przeprowadzenie śledztwa były wielokrotnie przedłużane.
- 28 Ponieważ w 2014 r. postępowanie przygotowawcze nadal nie zostało zakończone mimo upływu dwóch lat od chwili przedstawienia zarzutów N. Kolevowi, M. Hristovowi i S. Kostadinowowi, osoby te, działając na podstawie art. 368 kodeksu postępowania karnego, zwróciły się do sądu odsyłającego o zastosowanie procedury z art. 369 tego kodeksu. Sąd uwzględnił ich wnioski i zwrócił sprawę prokuratorowi, wyznaczając mu trzymiesięczny termin, który upływał w dniu 29 stycznia 2015 r., na ukończenie śledztwa, sporządzenie nowych postanowień o przedstawieniu zarzutów, poinformowania oskarżonego o nich i udostępnienie mu materiałów śledztwa oraz zakończenie postępowania przygotowawczego, a także kolejny piętnastodniowy termin na sporządzenie aktu oskarżenia i wniesienie go do sądu.
- 29 Prokurator sporządził nowe postanowienia o przedstawieniu zarzutów i wniósł akt oskarżenia do sądu odsyłającego w wyznaczonym terminie.
- 30 Niemniej jednak postanowienia te nie zostały doręczone ani N. Kolevowi i S. Kostadinowowi, ani ich obrońcom. Otóż wskazali oni, że ze względów medycznych i zawodowych nie mogli stawić się w terminie wyznaczonym do poinformowania ich o zarzutach. Dodatkowo ani te osoby, ani ich obrońcy nie zaznajomili się z materiałami śledztwa.
- 31 Postanowieniem z dnia 20 lutego 2015 r. sąd odsyłający uznał, że doszło do naruszeń istotnych warunków formalnych ze względu na to, że z jednej strony N. Kolevowi i S. Kostadinowowi nie doręczono nowych postanowień o przedstawieniu zarzutów, co naruszało ich prawa proceduralne, ani też aktu oskarżenia zawierającego informacje o stawianych im zarzutach. Z drugiej strony sąd ten zwrócił uwagę na sprzeczności między zarzutami stawianymi M. Hristovowi a treścią aktu oskarżenia. W rezultacie ów sąd, na podstawie art. 369 kodeksu postępowania karnego, po raz kolejny zwrócił sprawę prokuratorowi, wyznaczając mu termin jednego miesiąca, który upływał w dniu 7 maja 2015 r., do usunięcia stwierdzonych uchybień formalnych pod rygorem umorzenia postępowania karnego wobec N. Koleva, M. Hristova i S. Kostadinova.
- 32 Niemniej jednak, mimo wielokrotnego wzywania N. Koleva i S. Kostadinova, prokurator nie zdołał prawidłowo poinformować ich o stawianych im zarzutach ani zapoznać ich z materiałami śledztwa. Z materiałami tymi nie został również zapoznany M. Hristov. Ani te osoby, ani ich obrońcy nie mogli bowiem z różnych powodów stawić się w wyznaczonym im terminie, między innymi w związku z pobytem za granicą, ze względów medycznych i zawodowych, oraz w związku z niedochowaniem przez prokuratora ustawowego terminu trzech dni między terminem zapoznania się z materiałami śledztwa a dniem doręczenia zawiadomienia o możliwości takiego zapoznania się.
- 33 W konsekwencji sąd odsyłający postanowieniem z dnia 22 maja 2015 r. uznał, że prokurator nie usunął stwierdzonych wcześniej naruszeń istotnych warunków formalnych oraz dopuścił się nowych uchybień w związku z ponownym naruszeniem praw procesowych N. Koleva, M. Hristova i S. Kostadinova oraz nieusunięciem w całości wszystkich sprzeczności zawartych w treści aktu oskarżenia.
- 34 Stąd, dopuszczając możliwość, że trzy wspomniane osoby i ich obrońcy nadużyli swoich praw procesowych i działali wyłącznie w celu utrudnienia lub przedłużenia postępowania, chcąc utrudnić prokuratorowi zakończenie fazy przygotowawczej postępowania karnego i usunięcie stwierdzonych uchybień w wyznaczonym terminie, sąd uznał, iż przesłanki umorzenia postępowania zostały spełnione i że owo umorzenie wywiera wobec oskarżonych prawomocny skutek. W tym względzie sąd ten podkreślił w istocie, że nadużywanie przez oskarżonego jego praw w celu obiektywnego utrudnienia

prokuratorowi ukończenia poszczególnych czynności procesowych przewidzianych ustawą nie stoi na przeszkodzie umorzeniu danego postępowania karnego. Mimo powyższego sąd, zamiast wydawać postanowienie o umorzeniu sprawy, postanowił nie nadawać sprawie dalszego biegu.

- 35 Zarówno prokurator, którego zdaniem nie doszło do żadnych naruszeń istotnych warunków formalnych, jak i M. Hristov, który twierdzi, że nie umarżając postępowania, sąd odsyłający popełnił błąd, zaskarżyli to postanowienie.
- 36 Postanowieniem z dnia 12 października 2015 r. sąd apelacyjny stwierdził, że sąd odsyłający powinien był umorzyć postępowanie na podstawie art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, i przekazał mu w tym celu sprawę do ponownego rozpoznania.
- 37 Sąd odsyłający zastanawia się jednak, czy wyrok z dnia 8 września 2015 r., Taricco i in. (C-105/14, EU:C:2015:555), wydany przez Trybunał w trakcie rozpatrywania sprawy przez sąd apelacyjny nie rzuca wątpliwości na zgodność wspomnianych art. 368 i 369 z prawem Unii, w szczególności ze spoczywającym na państwach członkowskich obowiązkiem zagwarantowania skutecznego ścigania przestępstw godzących w interesy finansowe Unii.
- 38 Gdyby tak było, sąd odsyłający zastanawia się, jakie byłyby tego konsekwencje. W tym względzie, zwracając uwagę, że w razie potrzeby będzie zmuszony odstąpić od stosowania owych artykułów, sąd ten zastanawia się, jakie konkretne środki może podjąć, aby zapewnić pełną skuteczność prawa Unii przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony przysługujących N. Kolewowi, M. Hristowowi i S. Kostadinowowi praw do obrony i rzetelnego procesu.
- 39 Rozważa on w tym względzie kilka opcji.
- 40 Po pierwsze, sąd odsyłający mógłby zdecydować o odstąpieniu od terminów przewidzianych w art. 369 kodeksu postępowania karnego i w rezultacie o wyznaczeniu prokuratorowi dłuższych terminów w celu usunięcia uchybień stwierdzonych na etapie sporządzania aktu oskarżenia i zaznajamiania oskarżonych z zarzutami oraz materiałami śledztwa przed ponownym wniesieniem sprawy do sądu. Sąd ten zastanawia się jednak, jakie konkretne środki powinien podjąć w celu zagwarantowania prawa tych osób do rozpatrzenia ich sprawy w rozsądnym terminie, o którym mowa w art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”).
- 41 Po drugie, sąd odsyłający mógłby zdecydować o rozpoczęciu etapu jurysdykcyjnego postępowania karnego mimo uchybień stwierdzonych w toku postępowania przygotowawczego. Sąd ten ma jednak wątpliwości, czy taki krok byłby zgodny z prawem Unii.
- 42 W tym kontekście sąd ten zastanawia się z jednej strony, czy owe uchybienia, które w prawie bułgarskim kwalifikuje się jako „naruszenia istotnych warunków proceduralnych”, powinny zostać za takowe uznane również na gruncie art. 6 i 7 dyrektywy 2012/13 oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48. Z drugiej strony, gdyby tak było, sąd odsyłający zastanawia się, czy zamiast umarzać to postępowanie na podstawie art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, może otworzyć etap postępowania jurysdykcyjnego mimo popełnionych uchybień formalnych, usunąć te uchybienia w trakcie tego etapu i rozstrzygnąć sprawę co do istoty.
- 43 Dodatkowo sąd odsyłający, który zwraca uwagę, że S. Kostadinov i N. Kurdov mają tego samego obrońcę, stoi na stanowisku, że ich interesy pozostają ze sobą w sprzeczności, gdyż ten pierwszy był źródłem informacji, które mogą zostać wykorzystane przeciwko temu drugiemu, który odmówił udzielania jakichkolwiek wyjaśnień. Sąd ma wątpliwości co do zgodności z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48 art. 91 ust. 3 oraz art. 92 kodeksu postępowania karnego, które nakazują mu wyłączyć na tej podstawie tego obrońcę z procesu, mimo że S. Kostadinov i N. Kurdov, z pełną świadomością

konsekwencji, temu się sprzeciwiają. W tej mierze sąd odsyłający zastanawia się, czy prawo dostępu do obrońcy przewidziane w owym art. 3 ust. 1 będzie przestrzegane, jeżeli sąd ów wyznaczy w zastępstwie dwóch obrońców z urzędu.

44 W tych okolicznościach Spetsializiran nakazatelen sad (wyspecjalizowany sąd karny, Bułgaria) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy krajowa ustawa jest zgodna z obowiązkiem państwa członkowskiego związanym z określeniem skutecznego ścigania karnego za przestępstwa urzędników celnych, jeśli ustawa ta stanowi, że postępowanie karne – prowadzone przeciwko urzędnikom celnym z powodu uczestnictwa w zorganizowanej grupie przestępczej mającej na celu dokonywanie przestępstw korupcyjnych przy wykonywaniu swoich obowiązków (poprzez przyjmowanie kwot pieniężnych za odstąpienie od dokonania kontroli celnej) oraz z powodu konkretnych łapówek i z powodu ukrywania wziętych łapówek – umarza się na następujących warunkach bez rozpoznania co do istoty przez sąd podniesionych zarzutów: a) upłynął dwuletni termin od oskarżenia; b) oskarżony wniósł o zakończenie postępowania przygotowawczego; c) sąd przyznał prokuratorowi trzymiesięczny termin na zakończenie postępowania przygotowawczego; d) dokonanie przez prokuratora »istotnych naruszeń proceduralnych« w tym okresie (polegających na wniesieniu aktu oskarżenia zawierającego sprzeczności, nienależytym wniesieniu uzupełniającego oskarżenia i nieprzedstawieniu akt śledztwa); e) przyznanie prokuratorowi przez sąd nowego miesięcznego terminu na usunięcie tych »istotnych naruszeń proceduralnych«; [f] nieusunięcie przez prokuratora tych »istotnych naruszeń proceduralnych« w tym terminie – jeśli za ich powstanie w pierwszym trzymiesięcznym terminie i za ich nieusunięcie w ostatnim miesięcznym terminie odpowiada zarówno prokurator (nieusunięcie sprzeczności w akcie oskarżenia; brak wykonywania rzeczywistych działań w przeważającej części tych okresów), jak i obrona (brak obowiązkowej współpracy w celu wniesienia oskarżenia i przedstawienia akt śledztwa ze względu na pobyt oskarżonych w szpitalu i powoływanie się na inne obowiązki służbowe przez adwokatów); [g] powstanie prawa podmiotowego oskarżonego do umorzenia postępowania karnego ze względu na nieusunięcie »istotnych naruszeń proceduralnych« w określonych terminach?
- 2) W wypadku odpowiedzi przeczącej, od zastosowania której części wyżej wspomnianych uregulowań prawnych sąd krajowy powinien odstąpić, aby zapewnić skuteczne stosowanie prawa Unii: [a] umorzenia postępowania karnego w wypadku upływu miesięcznego terminu; [b] określenia wyżej wskazanych uchybień jako »istotnych naruszeń proceduralnych«; [c] ochrony powstałego zgodnie z [pytaniem pierwszym lit. g)] prawa podmiotowego – jeśli istnieje możliwość skutecznego usunięcia tego naruszenia w postępowaniu sądowym?
- a) Czy rozstrzygnięcie w sprawie odstąpienia od zastosowania krajowego przepisu dotyczącego umorzenia postępowania karnego powinno być uzależnione od:
- (i) przyznania prokuratorowi dodatkowego terminu na usunięcie »istotnego naruszenia proceduralnego« równego okresowi, w którym prokurator obiektywnie nie mógł tego uczynić ze względu na przeszkody związane z działaniami obrony?
 - (ii) w wypadku określonym w ppkt (i) – ustalenia przez sąd, że przeszkody te wynikają z »nadużycia prawa«?
 - (iii) w wypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie drugie lit. a) ppkt (i) – ustalenia przez sąd, że w krajowej ustawie przewidziano wystarczające gwarancje zakończenia postępowania przygotowawczego w rozsądnym terminie?

- b) Czy rozstrzygnięcie w sprawie odstąpienia od zastosowania krajowego określenia wyżej wskazanych uchybień jako »istotnych naruszeń proceduralnych« jest zgodne z prawem Unii, a mianowicie:
- (i) czy określone w art. 6 ust. 3 dyrektywy [2012/13] prawo, dotyczące przedstawienia obronie szczegółowych informacji na temat oskarżenia, jest należycie chronione, jeśli:
 - informacje te zostaną przedstawione po faktycznym wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed rozpoznaniem go przez sąd, w przypadku gdy wcześniej, przed wniesieniem aktu oskarżenia do sądu pełne informacje dotyczące zasadniczych elementów oskarżenia zostały przedstawione obronie (w odniesieniu do oskarżonego M. Hristova)?
 - w wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie drugie lit. b) ppkt (i) tiret pierwsze – jeśli informacje te zostaną przedstawione po faktycznym wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed rozpoznaniem go przez sąd, i jeśli wcześniej, przed wniesieniem oskarżenia do sądu, częściowe informacje dotyczące zasadniczych elementów oskarżenia zostały przedstawione obronie, a powodem częściowego zakresu przedstawionych informacji są przeszkody związane z działaniami obrony (w odniesieniu do N. Koleva i S. Kostadinova)?
 - informacje te zawierają sprzeczności co do konkretnego oświadczenia korupcyjnego (raz wskazano, że inny oskarżony wyraźnie zażądał łapówki, a M. Hristov z grymasem wyraził swoje niezadowolenie, gdy osoba poddana kontroli celnej zaproponowała bardzo małą kwotę środków pieniężnych, a następnie wskazano, że M. Hristov skierował konkretne słowa zawierające żądanie łapówki)?
 - (ii) Czy określone w art. 7 ust. 3 dyrektywy [2012/13] prawo do udzielenia obronie dostępu do materiałów sprawy »najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu« jest należycie chronione, jeśli obrona miała uprzednio dostęp do zasadniczej części materiałów, a obronie przyznano również możliwość zapoznania się z materiałami, lecz obrońcy nie skorzystali z tej możliwości ze względu na przeszkody (choroba, obowiązki zawodowe) i ze względu na powoływanie się na krajową ustawę, zgodnie z którą należy ich wezwać w celu udzielenia im dostępu do materiałów przynajmniej z trzydniowym wyprzedzeniem? Czy niezbędne jest przyznanie obronie drugiej możliwości po ustaniu przeszkód oraz przynajmniej z trzydniowym wyprzedzeniem? Czy niezbędne jest zbadanie, czy przeszkody te obiektywnie istnieją czy też stanowią nadużycie prawa?
 - (iii) Czy określony w art. 6 ust. 3 i art. 7 ust. 3 dyrektywy [2012/13] wymóg prawny »najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu« ma jedno i to samo znaczenie w obydwu przepisach? Jakie jest jego znaczenie: przed faktycznym wniesieniem aktu oskarżenia do sądu czy też najpóźniej razem z wniesieniem aktu oskarżenia do sądu, czy też po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed podjęciem przez sąd działań związanych z rozpoznaniem oskarżenia?
 - (iv) Czy wymóg prawny dotyczący przedstawienia informacji odnoszących się do oskarżenia oraz dostępu do materiałów sprawy w taki sposób, aby zapewnić »skuteczne wykonywanie prawa do obrony« oraz »rzetelność postępowania« wskazane w art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy [2012/13] ma jedno i to samo znaczenie w obydwu przepisach? Czy wymóg ten będzie spełniony, jeśli:
 - szczegółowe informacje dotyczące oskarżenia zostaną przedstawione obronie wprawdzie po wniesieniu oskarżenia do sądu, lecz przed podjęciem działań dotyczących rozpoznania tego oskarżenia co do istoty, a obronie zostanie przyznany wystarczający termin na przygotowanie obrony? Wcześniej informacje dotyczące oskarżenia zostały przedstawione w niepełny i częściowy sposób?

- dostęp do wszystkich materiałów zostanie udzielony obronie wprawdzie po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed podjęciem działań dotyczących rozpoznania oskarżenia co do istoty, a także zostanie przyznany wystarczający termin na przygotowanie obrony, w przypadku gdy wcześniej obronie udzielono dostępu do większej części materiałów sprawy?
 - sąd podejmie działania, poprzez które zagwarantuje obronie, iż wszystkie oświadczenia, które obrona złoży po zapoznaniu się ze szczegółami oskarżenia i wszystkimi materiałami w sprawie, będą miały taki sam skutek, jaki miałyby, gdyby te oświadczenia zostały złożone przed prokuratorem przed wniesieniem aktu oskarżenia do sądu?
- (v) Czy »rzetelność postępowania« wskazana w art. 6 ust. 1 i 4 dyrektywy [2012/13], jak również »skuteczne wykonywanie prawa do obrony« wskazane w art. 6 ust. 1 tej dyrektywy będą zapewnione, jeśli sąd rozstrzygnie o wszczęciu sądowego etapu postępowania na podstawie ostatecznego oskarżenia, które zawiera sprzeczność odnoszącą się do ustnego oświadczenia korupcyjnego, lecz następnie przyzna prokuratorowi możliwość usunięcia tej sprzeczności, a także przyzna stronom możliwość wykonywania w pełnym zakresie takich praw, jakie strony te miałyby, gdyby akt oskarżenia został wniesiony bez takiej sprzeczności?
- (vi) Czy wskazane w art. 3 ust. 1 dyrektywy [2013/48] prawo do obrony przez adwokata jest należycie chronione, jeśli w fazie postępowania przygotowawczego adwokatowi przyznano możliwość stawienia się w celu powiadomienia o tymczasowym oskarżeniu i uzyskania pełnego dostępu do wszystkich materiałów sprawy, lecz nie stawił się on ze względu na obowiązki zawodowe i powoływanie się na krajową ustawę dotyczącą wezwania przynajmniej z trzydniowym wyprzedzeniem? Czy niezbędne jest przyznanie nowego terminu, po ustaniu tych obowiązków i przynajmniej z trzydniowym wyprzedzeniem? Czy niezbędne jest rozpatrzenie, czy przyczyna tego niestawienia się jest uzasadniona czy też nie, a także czy ma miejsce nadużycie prawa?
- (vii) Czy naruszenie wskazanego w art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48 prawa do obrony przez adwokata na etapie postępowania przygotowawczego będzie miało wpływ na »rzeczywiste i skuteczne wykonywanie prawa do obrony«, jeśli po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu sąd udzieli adwokatowi pełnego dostępu do ostatecznego i szczegółowego oskarżenia oraz do wszystkich materiałów sprawy, a następnie podejmie działania, poprzez które zagwarantuje adwokatowi, że wszystkie oświadczenia, które adwokat złoży po zapoznaniu się ze szczegółami oskarżenia i z wszystkimi materiałami sprawy, będą miały ten sam skutek, który miałyby, gdyby zostały złożone przed prokuratorem przed wniesieniem aktu oskarżenia do sądu?
- c) Czy powstałe podmiotowe prawo oskarżonego do umorzenia postępowania karnego (w wypadku zaistnienia wyżej wskazanych przesłanek) jest zgodne z prawem Unii, chociaż istnieje możliwość pełnego usunięcia szkodliwego skutku – wynikającego z nieusunięcia przez prokuratora »istotnego naruszenia proceduralnego« – poprzez działania podjęte przez sąd na sądowym etapie postępowania, tak aby ostatecznie sytuacja prawna oskarżonego była identyczna z sytuacją, w której znajdowałby się on, gdyby owo naruszenie usunięto we właściwym czasie?
- 3) Czy należy zastosować korzystniejsze uregulowania krajowe dotyczące prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, prawa do informacji i prawa do obrony przez adwokata, jeśli uregulowania te – łącznie z innymi okolicznościami (postępowaniem opisanym w pytaniu pierwszym) – skutkowałyby umorzeniem postępowania karnego?
- 4) Czy art. 3 ust. 1 dyrektywy [2013/48] należy interpretować w ten sposób, że uprawnia on krajowy sąd do wyłączenia od udziału w sądowym etapie postępowania adwokata, który reprezentuje dwóch oskarżonych, z których jeden złożył wyjaśnienia w odniesieniu do okoliczności faktycznych, które odnoszą się do interesów drugiego oskarżonego, który nie złożył wyjaśnień?

W wypadku odpowiedzi twierdzącej, czy określone w art. 3 ust. 1 dyrektywy [2013/48] prawo do obrony przez adwokata będzie zagwarantowane przez sąd, który – po dopuszczeniu do udziału w sądowym etapie postępowania adwokata broniącego dwóch oskarżonych o sprzecznych interesach – wyznaczy dla każdego z nich różnych nowych obrońców z urzędu?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

- 45 Na wstępie należy zauważyć, że postanowieniem z dnia 28 września 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 25 października 2016 r., sąd odsyłający stwierdził, że jedna z osób oskarżonych w sprawie w postępowaniu głównym, M. Hristov, zmarła, a w konsekwencji prowadzone przeciwko niemu postępowanie zostało umorzone.
- 46 Tymczasem zarówno z brzmienia, jak i celu art. 267 TFUE wynika, że warunkiem zastosowania procedury prejudycjalnej jest rzeczywista zawisłość przed sądami krajowymi sporu, w ramach którego sądy te będą obowiązane wydać orzeczenie, które będzie mogło uwzględniać orzeczenie Trybunału wydane w trybie prejudycjalnym (wyrok z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 24).
- 47 W tych okolicznościach nie ma podstaw do udzielania odpowiedzi na pytania dotyczące sytuacji M. Hristova.
- 48 Wyjaśnwszy powyższe, cztery zadane pytania i pytania szczegółowe do nich, które w pewnej mierze się pokrywają, można podzielić na trzy grupy. Dodatkowo pytania od pierwszego do trzeciego i pytania szczegółowe do nich należy rozumieć w ten sposób, że dotyczą, po pierwsze, kwestii, czy prawo Unii, zwłaszcza art. 325 TFUE, stoi na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, takiemu jak art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, jak również konsekwencjom, jakie należałoby wyciągnąć w przypadku ewentualnej niezgodności tego uregulowania z prawem Unii, oraz po drugie, prawa do informacji o oskarżeniu oraz prawa dostępu do akt sprawy. Po trzecie, sąd odsyłający dąży do ustalenia, w pytaniu czwartym, zakresu prawa dostępu do obrońcy w okolicznościach takich jak rozpatrywane w postępowaniu głównym.

W przedmiocie obowiązków wynikających z art. 325 TFUE

- 49 Poprzez pytania od pierwszego do trzeciego sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy, w kontekście przestępstw celnych, wykładni art. 325 TFUE należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego ustanawiającemu procedurę prowadzącą do umorzenia postępowania karnego, taką jak przewidziana w art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego. W przypadku udzielenia na to pytanie odpowiedzi twierdzącej sąd odsyłający zastanawia się, jakie konsekwencje należy wyciągnąć w przypadku niezgodności tych uregulowań ze wspomnianym postanowieniem traktatu FUE.
- 50 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy zauważyć, że art. 325 ust. 1 TFUE wymaga, aby państwa członkowskie zwalczały nadużycia finansowe i wszelkie inne działania nielegalne naruszające interesy finansowe Unii za pomocą skutecznych i odstraszających środków (zob. podobnie wyroki: z dnia 8 września 2015 r., Taricco i in., C-105/14, EU:C:2015:555, pkt 37; z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 30).
- 51 W myśl art. 2 ust. 1 lit. a) decyzji 2007/436 zasobami własnymi Unii są między innymi cła pobierane na podstawie Wspólnej taryfy celnej. Istnieje zatem bezpośredni związek między poborem należności celnych a wpłatą do budżetu Unii odpowiednich środków z nich pochodzących. Wszelkie braki

w poborze owych należności mogą powodować uszczuplenie wskazanych środków budżetowych (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 52 W celu zapewnienia ochrony interesów finansowych Unii państwa członkowskie mają więc obowiązek podjęcia wszystkich niezbędnych kroków służących zagwarantowaniu pełnego i skutecznego poboru należności celnych, co wymaga prawidłowego przeprowadzania kontroli celnych.
- 53 Z treści art. 325 ust. 1 TFUE wynika, że państwa członkowskie powinny w tym celu wprowadzić skuteczne i odstrasżające sankcje za naruszenia przepisów celnych Unii. Ponadto obowiązek wprowadzenia przez państwa członkowskie w takim wypadku skutecznych, odstrasżających i proporcjonalnych sankcji za takie naruszenia był przewidziany w art. 21 ust. 1 rozporządzenia nr 450/2008, a obecnie figuruje w art. 42 ust. 1 rozporządzenia nr 952/2013.
- 54 O ile państwowi członkowskim przysługuje swoboda w wyborze stosownych sankcji, które mogą przybrać formę sankcji administracyjnych, karnych lub obydwu tych sankcji łącznie, o tyle muszą one zapewnić, aby poważne nadużycia finansowe lub inne nielegalne działania poważnie naruszające interesy finansowe Unii w dziedzinie ceł były zagrożone skutecznymi i odstrasżającymi sankcjami karnymi (zob. podobnie wyroki: z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 33–35 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 20 marca 2018 r., Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, pkt 20; a także z dnia 2 maja 2018 r., Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, pkt 34, 35).
- 55 Państwa członkowskie muszą zapewnić, aby również przepisy procedury karnej umożliwiały skuteczne karanie przestępstw związanych z tymi zachowaniami.
- 56 W niniejszym przypadku osobom oskarżonym w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym zarzuca się trwający ponad rok udział w organizacji przestępczej oraz wymuszanie łapówek od osób przekraczających granicę bułgarsko-turecką za odstąpienie od kontroli celnej oraz niewykazywanie stwierdzonych nieprawidłowości w dokumentach, jak również, w przypadku zwłaszcza M. Kostadinova, o paserstwo związane z przyjętymi łapówkami.
- 57 Powyższe czyny, które sąd odsyłający uznał za ciągłe i systematyczne naruszenie przepisów celnych i które na gruncie prawa bułgarskiego stanowią przestępstwa podlegające karze pozbawienia wolności od sześciu do dziesięciu lat, mogą uniemożliwić pobór należności celnych. Z zastrzeżeniem oceny okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym dokonanej przez sąd odsyłający, wspomniane czyny można zakwalifikować jako poważne nadużycia finansowe lub nielegalne działania naruszające interesy finansowe Unii w rozumieniu art. 325 ust. 1 TFUE.
- 58 Ani ten sąd, ani zainteresowane strony niniejszego postępowania nie zakwestionowały skutecznego i odstrasżającego charakteru sankcji karnych przewidzianych w prawie krajowym.
- 59 Niemniej jednak należy jeszcze zbadać, czy normy przewidziane w art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego mogą uniemożliwiać skuteczne karanie przypadków nadużyć finansowych lub nielegalnych działań poważnie naruszających te interesy, co narusza art. 325 ust. 1 TFUE.
- 60 W tym względzie z postanowienia odsyłającego wynika, że na podstawie tych art. 368 i 369 sąd krajowy może, na wniosek oskarżonego, umorzyć postępowanie karne, jeżeli po upływie terminu dwóch lat, powiększonego o terminy trzech i pół miesięcy oraz jednego miesiąca, prokurator nie ukończył śledztwa oraz w danym wypadku nie sporządził postanowienia o przedstawieniu zarzutów oskarżenia ani nie przekazał go obronie, nie zaznajomił obrony z aktami sprawy oraz nie wniósł aktu oskarżenia do sądu albo jeżeli w tym kontekście dopuścił się naruszeń istotnych warunków proceduralnych w rozumieniu prawa bułgarskiego, których nie usunął w tych terminach. W przypadku spełnienia

przesłanek wskazanych w owych art. 368 i 369 umorzenie postępowania następuje z mocy prawa, co oznacza, że sąd ma obowiązek to zrobić. Takie postanowienie o umorzeniu postępowania jest ponadto niezaskarżalne i prawomocne.

- 61 Tymczasem z treści postanowienia odsyłającego nie wydaje się wynikać, by sąd mógł, w szczególnych okoliczności niniejszej sprawy, a mianowicie stopnia jej skomplikowania i zachowania stron, przedłużyć terminy przewidziane w tych przepisach ani rozpatrzyć sprawę co do istoty oraz, co zasugerował sąd odsyłający, sam usunąć ewentualne naruszenia istotnych warunków formalnych, które miały miejsce w postępowaniu przygotowawczym, również wówczas, gdyby można było naprawić szkodliwy wpływ tych uchybień na prawo do obrony poprzez przyjęcie odpowiednich środków w toku postępowania jurysdykcyjnego.
- 62 W szczególności z lektury postanowienia odsyłającego wydaje się wynikać, że zachowanie obrony przeszkadzające w prawidłowym wręczeniu jej postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz zaznajomienia jej z materiałami śledztwa, również mające ewentualnie na celu przedłużenie postępowania, nie wpływa na bieg trzyipółmiesięcznego oraz miesięcznego terminu wyznaczonego prokuratorowi na doprowadzenie śledztwa do końca i wniesienie sprawy do sądu, zgodnie z art. 369 kodeksu postępowania karnego, a więc może prowadzić do umorzenia postępowania karnego, tym samym ostatecznie je kończąc i tamując możliwość ponownego jego wszczęcia.
- 63 W tych okoliczności należy stwierdzić, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym może godzić w skuteczność postępowania karnego oraz karania przestępstw stanowiących poważne nadużycie finansowe lub inne nielegalne działania naruszające interesy finansowe Unii, tym samym naruszając art. 325 ust. 1 TFUE.
- 64 W odniesieniu do konsekwencji takiej wykładni art. 325 ust. 1 TFUE należy przypomnieć, że artykuł ten nakłada na państwa członkowskie obowiązek osiągnięcia konkretnego rezultatu, który nie jest związany z żadnym warunkiem dotyczącym stosowania ustanowionych przez te przepisy zasad (wyrok z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 65 W pierwszej kolejności do ustawodawcy krajowego należy podjęcie kroków pozwalających na spełnienie tych obowiązków. W związku z tym ustawodawca krajowy powinien w danym wypadku zmienić przepisy i zagwarantować, aby normy prawa procesowego mające zastosowanie w przypadku ścigania przestępstw naruszających interesy finansowe Unii nie były ukształtowane w taki sposób, aby ze swej natury powodowały systemowe ryzyko bezkarności w odniesieniu do tego rodzaju przestępstw, oraz zapewnić ochronę praw podstawowych osób oskarżonych.
- 66 Ze swej strony sąd odsyłający winien również, bez oczekiwania na zmianę uregulowań prawa krajowego na drodze ustawodawczej lub w innym przewidzianym przez konstytucję postępowaniu, zagwarantować pełną skuteczność tych obowiązków poprzez dokonanie wykładni tych przepisów w miarę możliwości w świetle art. 325 ust. 1 TFUE, stosownie do jego wykładni dokonanej przez Trybunał, albo w razie potrzeby poprzez odstąpienie od ich stosowania (zob. podobnie wyrok z dnia 8 września 2015 r., Taricco i in., C-105/14, EU:C:2015:555, pkt 49).
- 67 W przypadku gdy, jak zdaje się rozważać sąd odsyłający, możliwe jest zastosowanie kilku środków w celu wykonania wspomnianych obowiązków, do tego sądu należy ocena, które z tych środków należy zastosować. W szczególności musi on zdecydować, czy należy w tym celu odstąpić od stosowania wszystkich norm prawnych zawartych w art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, czy też należy przedłużyć wyznaczone prokuratorowi w tych artykułach terminy w celu ukończenia postępowania przygotowawczego i usunięcia ewentualnych uchybień popełnionych w jego trakcie, czy też wreszcie, jeżeli prokurator wniósł akt oskarżenia w tym terminie, winien otworzyć etap jurysdykcyjny tego

postępowania i samemu usunąć te uchybienia. W tym względzie sąd odsyłający musi zapewnić, aby na poszczególnych etapach postępowania nie dochodziło do rozmyślnych utrudnień i nadużyć ze strony obrony, zakłócających prawidłowy przebieg i szybkość postępowania.

- 68 W tym kontekście, oraz mając na względzie okoliczność, że postępowania karne rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowią przejaw stosowania prawa Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 karty, zwłaszcza art. 325 ust. 1 TFUE (zob. analogicznie wyrok z dnia 20 marca 2018 r., Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, pkt 21), ów sąd musi również zapewnić poszanowanie zagwarantowanych w karcie praw podstawowych osób oskarżonych w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym. Obowiązek zapewniania skutecznego poboru środków własnych Unii nie może bowiem godzić w te prawa (zob. podobnie wyroki: z dnia 29 marca 2012 r., Belvedere Costruzioni, C-500/10, EU:C:2012:186, pkt 23; a także z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 46, 52).
- 69 W szczególności jeśli chodzi o przebieg postępowania karnego, sąd ten ma w pierwszej kolejności obowiązek podjęcia środków niezbędnych do zapewnienia poszanowania prawa do obrony zagwarantowanego w art. 48 ust. 2 karty, w szczególności prawa do informacji o oskarżeniu oraz prawa dostępu do akt sprawy. Ponieważ prawa te stanowią przedmiot drugiej grupy pytań zadanych przez sąd odsyłający, zostaną one omówione w pkt 78–100 niniejszego wyroku.
- 70 W drugiej kolejności sąd odsyłający powinien, decydując, jakie środki zamierza podjąć w celu zapewnienia pełnej skuteczności art. 325 ust. 1 TFUE, zapewnić poszanowanie prawa oskarżonych do rozpatrzenia ich sprawy w rozsądnym terminie.
- 71 W tym względzie należy podkreślić, że prawo to stanowi ogólną zasadę prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 17 grudnia 1998 r., Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:608, pkt 21), które – w kontekście postępowania jurysdykcyjnego – zostało zagwarantowane w art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., jak również w art. 47 akapit drugi karty. Na gruncie prawa karnego prawo to musi być przestrzegane nie tylko na etapie jurysdykcyjnym postępowania, ale również w jego fazie przygotowawczej, od chwili postawienia zarzutów zainteresowanej osobie (zob. analogicznie wyroki ETPC: z dnia 15 lipca 2002 r. w sprawie *Affaire stratégies et communications i Dumoulin przeciwko Belgii*, CE:ECHR:2002:0715JUD003737097, § 39; z dnia 10 września 2010 r. w sprawie *McFarlane przeciwko Irlandii*, CE:ECHR:2010:0910JUD003133306, § 143).
- 72 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału rozsądny charakter terminu nie może być określony poprzez odniesienie do szczególnej górnej granicy, ustalonej w sposób abstrakcyjny. Winien być oceniany na podstawie okoliczności właściwych dla każdej sprawy, takich jak złożoność sporu czy zachowanie właściwych organów i stron, przy czym owa złożoność lub opieszale zachowanie obrony mogą uzasadniać zbyt długi na pierwszy rzut oka termin (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 listopada 2013 r., *Groupe Gascogne/Komisja*, C-58/12 P, EU:C:2013:770, pkt 85, 86; a także z dnia 14 czerwca 2016 r., *Marchiani/Parlament*, C-566/14 P, EU:C:2016:437, pkt 99, 100).
- 73 Stąd, jak w istocie zauważył rzecznik generalny w pkt 91 opinii, sąd odsyłający musi ustalić, czy w niniejszym przypadku prawo zainteresowanych do rozpatrzenia ich sprawy w rozsądnym terminie było przestrzegane, uwzględniając nie tylko fakt, że śledztwo w postępowaniu głównym dotyczy ośmiu osób, oskarżonych o udział w organizacji przestępczej, której działania trwały nieco ponad rok, ale również ewentualną okoliczność, że opóźnienia, do których doszło, mogły być spowodowane zachowaniem obrony.
- 74 Do sądu odsyłającego należy również ustalenie, jakie konkretne środki należy podjąć w celu zapewnienia poszanowania tego prawa, uwzględniając w tym celu wszystkie możliwości proceduralne przewidziane w całym prawie krajowym, interpretowanym w świetle prawa Unii. W przypadku gdy, jak wskazano w pkt 67 niniejszego wyroku, można rozważyć kilka rozwiązań w celu zapewnienia

pełnego wykonania obowiązków wynikających z art. 325 ust. 1 TFUE, sąd ten musi wybrać spośród nich to rozwiązanie, które w rozpatrywanym przez niego przypadku pozwoli na zagwarantowanie omawianego prawa.

- 75 Należy wreszcie podkreślić, że sąd odsyłający nie może umorzyć postępowania karnego na podstawie rozpatrywanych przepisów prawa krajowego wyłącznie dlatego, że owo umorzenie ma stanowić najwzględniejsze rozwiązanie z punktu widzenia prawa oskarżonych do rozpatrzenia ich sprawy w rozsądnym terminie oraz prawa do obrony. O ile bowiem sądy krajowe są uprawnione do stosowania krajowych standardów ochrony praw podstawowych, o tyle zastosowanie owych standardów nie może podważać poziomu ochrony wynikającego z karty, stosownie do wykładni Trybunału, ani pierwszeństwa, jednolitości i skuteczności prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 5 grudnia 2017 r., M.A.S. i M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 76 W świetle wszystkich powyższych rozważań wykładni art. 325 ust. 1 TFUE należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego ustanawiającemu procedurę prowadzącą do umorzenia postępowania karnego, taką jak przewidziana w art. 368 i 369 kodeksu postępowania karnego, w zakresie, w jakim owo uregulowanie znajduje zastosowanie w postępowaniach prowadzonych w sprawie poważnego nadużycia finansowego lub innych nielegalnych działań naruszających interesy finansowe Unii w dziedzinie ceł. Sąd krajowy musi zapewnić pełną skuteczność art. 325 ust. 1 TFUE, w razie potrzeby odstępując od stosowania owego uregulowania, dążąc jednocześnie do zapewnienia poszanowania praw podstawowych osób oskarżonych.

W przedmiocie prawa do informacji o oskarżeniu oraz prawa dostępu do akt sprawy na podstawie dyrektywy 2012/13

- 77 Na wstępie należy zauważyć, że sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o dokonanie wykładni przepisów dyrektywy 2012/13 oraz jednego przepisu dyrektywy 2013/48 dotyczących prawa osoby oskarżonej i jej obrońcy do informacji o oskarżeniu oraz dostępu do akt sprawy. Ta druga dyrektywa nie zawiera jednakże, w odróżnieniu od tej pierwszej, żadnego konkretnego przepisu regulującego owe prawa, w związku z czym należy w tym względzie dokonać wykładni samej dyrektywy 2012/13.
- 78 Poprzez pytania drugie i trzecie sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, po pierwsze, czy wykładni art. 6 ust. 3 dyrektywy 2012/13 należy dokonywać w ten sposób, że przewidziane w tym przepisie prawo do informacji dotyczących oskarżenia jest przestrzegane w sytuacji, gdy przekazanie obronie szczegółowych informacji na temat oskarżenia następuje dopiero po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty.
- 79 Po drugie, sąd ten zwraca się do Trybunału o ustalenie, czy wykładni art. 7 ust. 3 tej dyrektywy należy dokonywać w ten sposób, że przewidziane w tym przepisie prawo dostępu do materiałów sprawy jest zagwarantowane w sytuacji, gdy właściwe organy umożliwiły obronie zaznajomienie się z aktami sprawy w toku postępowania przygotowawczego, mimo że ostatecznie obrona nie była w stanie z tej możliwości skorzystać. W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej sąd ten pragnie się dowiedzieć, czy owo prawo jest przestrzegane w sytuacji, gdy obrona ponownie ma możliwość zaznajomienia się z tymi aktami już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, lecz przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty.
- 80 Po trzecie, w przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na poprzednie pytania sąd chciałby wiedzieć, czy naruszenia tych praw można usunąć już na etapie jurysdykcyjnym postępowania.

- 81 O ile to do sądu krajowego należy ustalenie, czy przepisy dyrektywy 2012/13 były przestrzegane oraz jakie konkretne środki należy w danym wypadku podjąć, aby to zagwarantować, o tyle Trybunał winien wskazać mu obiektywne kryteria, którymi musi kierować się przy dokonywaniu tej oceny.
- 82 W tym celu należy zauważyć, że jak przewidziano w motywie 14 i w art. 1 tej dyrektywy, ma ona na celu ustanowienie minimalnych norm, które mają być stosowane w odniesieniu od informowania osób podejrzanych lub oskarżonych o popełnienie przestępstwa.
- 83 W szczególności w myśl art. 6 ust. 3 tejże dyrektywy państwa członkowskie zapewniają, aby osobom takim przedstawiono szczegółowe informacje na temat oskarżenia, w tym rodzaju przestępstwa i jego kwalifikacji prawnej, jak również charakteru udziału osoby oskarżonej. W art. 7 ust. 2 dodano, że osobom podejrzany lub oskarżony lub ich obrońcom należy udostępnić cały będący w posiadaniu właściwych organów materiał dowodowy, zarówno zebrany na ich korzyść, jak i zebrany na ich niekorzyść.
- 84 Co się tyczy momentu przekazania informacji o oskarżeniu oraz udostępnienia akt sprawy, art. 6 ust. 3 oraz art. 7 ust. 3 dyrektywy 2012/13 ograniczają się do stwierdzenia, odpowiednio, że owo przekazanie musi mieć miejsce „najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu”, zaś ów dostęp należy zagwarantować „w odpowiednim czasie pozwalającym na skuteczne wykonywanie prawa do obrony, a najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu”.
- 85 Jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 98 opinii, w przepisach tych nie wskazano, w którym dokładnie momencie ma to nastąpić.
- 86 Dodatkowo brzmienie tych przepisów, w różnych wersjach językowych, nie pozwala na jednoznaczne określenie momentu, w którym powinno nastąpić szczegółowe przekazanie informacji na temat zarzutów oskarżenia oraz w którym należy zapewnić dostęp do akt sprawy. Otóż w niektórych wersjach językowych, przykładowo w języku francuskim oraz w języku niderlandzkim, przedmiotowe przepisy można interpretować jako odnoszące się albo do momentu wniesienia zarzutów oskarżenia do właściwego sądu w celu rozpoznania ich co do istoty, a więc do rozpoczęcia etapu jurysdykcyjnego postępowania, albo, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 100 opinii, do momentu rozpoczęcia narady. Natomiast w innych wersjach językowych, przykładowo w języku niemieckim, mowa jest o wniesieniu aktu oskarżenia do sądu. Wersje angielska i włoska również odnoszą się do momentu, w którym sąd ocenia zasadność oskarżenia.
- 87 W tych okolicznościach powyższe przepisy należy interpretować w świetle ich kontekstu i celu, którego realizacji służą (zob. podobnie wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., Hiszpania/Rada, C-521/15, EU:C:2017:982, pkt 158).
- 88 W tym względzie z motywów 10 i 14 dyrektywy 2012/13 wynika, że poprzez ustanowienie minimalnych norm dotyczących prawa do informacji w postępowaniu karnym dyrektywa zmierza do wzmocnienia wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi do ich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Jak w istocie wskazano w owym motywie 14 oraz w motywie 41 omawianej dyrektywy, opiera się ona w tym celu na prawach określonych w szczególności w art. 47 i 48 karty i ma na celu promowanie tych praw.
- 89 Dlatego właśnie, jak podkreślono w motywach 27 i 28 tej dyrektywy oraz w jej art. 6 i 7, przepisy te służą zapewnieniu skutecznego wykonywania prawa do obrony oraz rzetelności postępowania (zob. podobnie, odnośnie do rzeczonego art. 6, wyrok z dnia 22 marca 2017 r., Tranca i in, C-124/16, C-188/16 i C-213/16, EU:C:2017:228, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 90 Tymczasem ów cel nakazuje, aby osoba oskarżona otrzymała szczegółowe informacje na temat stawianych jej zarzutów oraz aby miała możliwość zapoznania się z materiałami sprawy w odpowiednim czasie, czyli w momencie, który umożliwi jej skuteczne przygotowanie obrony, jak

przewidziano w art. 7 ust. 3 dyrektywy 2012/13, dotyczącym dostępu do akt sprawy, przy czym przekazanie informacji niepełnych lub przyznanie częściowego tylko dostępu do tych akt są w tym względzie niewystarczające.

- 91 Dyrektywa ta nie wymaga, aby przedstawienie szczegółowych informacji na temat stawianych zarzutów oraz udostępnienie akt sprawy następowały w tym samym momencie. Ponadto moment ten może, w zależności od okoliczności danej sprawy oraz od rodzaju danego postępowania, poprzedzać przekazanie sprawy do sądu, następować równolegle lub później.
- 92 Niemniej jednak wspomniany cel oraz prawidłowy przebieg postępowania zakładają, co do zasady oraz w danym wypadku z zastrzeżeniem postępowania szczególnych lub uproszczonych, że owo przekazanie oraz owa możliwość zaznajomienia się z aktami sprawy miały miejsce najpóźniej do chwili efektywnego rozpoczęcia przez sąd rozpoznawania zasadności stawianych zarzutów w celu rozstrzygnięcia sprawy co do istoty.
- 93 To właśnie dzięki przekazaniu tych informacji oraz udostępnieniu akt sprawy oskarżony oraz jego obrońca są bowiem szczegółowo informowani o zarzutach, jakie się stawia oskarżonemu, oraz o ich kwalifikacji prawnej, jak również o dowodach, na których owe zarzuty się opierają. Możliwość zaznajomienia się z tymi informacjami oraz materiałami sprawy najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia umożliwienia tej osobie oraz jej obrońcy aktywnego uczestnictwa w rozprawie, z poszanowaniem zasady kontradyktoryjności i równości broni, tak aby mogła ona skutecznie przedstawić swoje stanowisko.
- 94 W razie ewentualnego uchybienia temu wymogowi nic w dyrektywie 2012/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd podjął odpowiednie kroki w celu usunięcia tego braku, pod warunkiem właściwej ochrony prawa do obrony oraz rzetelnego procesu.
- 95 Dodatkowo ów wymóg nie stoi na przeszkodzie temu, aby informacje dotyczące zarzutów oskarżenia, które zostały przekazane obronie, mogły następnie zostać zmienione, w szczególności w odniesieniu do kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów, ani temu, by w toku rozprawy do akt sprawy dołączony został nowy materiał dowodowy. Wszelkie tego typu modyfikacje oraz materiały dowodowe muszą jednak zostać zakomunikowane osobie oskarżonej oraz jej obrońcy w chwili, w której osoba ta i jej obrońca mają jeszcze możliwość skutecznego zareagowania na nie, a więc przed etapem narady. Możliwość tę przewiduje zresztą art. 6 ust. 4 tej dyrektywy, wedle którego wszelkie zmiany w informacjach podanych zgodnie z tym artykułem, do których doszło w toku postępowania karnego, muszą być niezwłocznie przekazywane osobie podejrzanej lub oskarżonej, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania, jak również art. 7 ust. 3 tej dyrektywy, który stanowi, że jeżeli właściwe organy wejdą w posiadanie dalszego materiału dowodowego, muszą zapewnić dostęp do niego w odpowiednim czasie, aby umożliwić jego uwzględnienie.
- 96 W każdym razie, w każdym z przypadków wskazanych w pkt 92, 93, 94 oraz 95 niniejszego wyroku i niezależnie od momentu, w którym nastąpiło przekazanie szczegółowych informacji na temat zarzutów oskarżenia oraz w którym udzielono dostępu do akt sprawy, osobie oskarżonej i jej obrońcy należy w szczególności, przy poszanowaniu zasady kontradyktoryjności i równości broni, wyznaczyć termin wystarczający do zaznajomienia się z tymi informacjami i tymi materiałami oraz umożliwić skuteczne przygotowanie obrony, przedstawienie ich ewentualnych uwag oraz, w danym wypadku, złożenie każdego wniosku, w szczególności o przeprowadzenie kolejnych czynności śledczych, którego możliwość złożenia przewiduje prawo krajowe. Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 101 opinii, wymóg ten oznacza, że w razie potrzeby sprawę należy zawiesić oraz wyznaczyć dodatkowy termin do jej wniesienia.
- 97 Wreszcie w zakresie, w jakim sąd odsyłający zastanawia się bardziej szczegółowo na temat sposobów korzystania z prawa dostępu do akt sprawy, o którym mowa w art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2012/13, należy wskazać, że w przypadku gdy osoba oskarżona lub jej obrońca zostali wezwani, po złożeniu

przez nich stosownego wniosku, do stawienia się w celu zaznajomienia się z tymi aktami w trakcie postępowania przygotowawczego, lecz z usprawiedliwionych powodów bądź z przyczyn od nich niezależnych nie mogli stawiać się w wyznaczonym terminie, poszanowanie prawa do obrony i zasada rzetelności, których realizacji służy ten przepis, wymagają, aby organy ścigania lub organy sądowe, w zależności od przypadku, podjęły środki konieczne do ponownego umożliwienia tej osobie lub jej obrońcy zapoznania się z tymi materiałami. Z zastrzeżeniem względów wskazanych w pkt 90–93 oraz 96 niniejszego wyroku, przepis ten nie stoi na przeszkodzie wyznaczeniu takiej nowej możliwości już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu.

- 98 W tym kontekście sąd musi jednak zapewnić właściwą równowagę między z jednej strony poszanowaniem prawa do obrony a z drugiej strony koniecznością zapewnienia skuteczności ścigania i karania przestępstw naruszających interesy finansowe Unii oraz doprowadzić do tego, aby postępowanie zostało przeprowadzone w rozsądnym terminie, z uwzględnieniem ewentualnych zakłóceń prawidłowego przebiegu postępowania spowodowanych zachowaniem obrony.
- 99 Z powyższego wynika, że wykładni art. 6 ust. 3 dyrektywy 2012/13 należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie temu, by szczegółowe informacje na temat zarzutów oskarżenia mogły zostać przekazane obronie już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, ale przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty, jak również po rozpoczęciu przewodu sądowego, ale przed etapem narady, gdyby przekazane informacje zostały następnie zmienione, pod warunkiem jednak że sąd podejmie wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia poszanowania prawa do obrony i rzetelności postępowania.
- 100 Wykładni art. 7 ust. 3 tej dyrektywy należy dokonywać w ten sposób, że do sądu krajowego należy upewnienie się, że obronie przyznano możliwość skutecznego zaznajomienia się z aktami sprawy, przy czym zaznajomienie takie może w danym wypadku nastąpić już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, ale jeszcze przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty, jak również po rozpoczęciu przewodu sądowego, ale przed etapem narady, jeżeli w toku postępowania do akt sprawy dołączone zostaną nowe dowody, pod warunkiem jednak że sąd podejmie wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia poszanowania prawa do obrony i rzetelności postępowania.

W przedmiocie prawa dostępu do obrońcy na podstawie dyrektywy 2013/48

- 101 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy wykładni art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48 należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie z jednej strony uregulowaniu prawa krajowego, które nakazuje sądowi krajowemu wyłączyć z udziału w postępowaniu ustanowionego przez dwóch oskarżonych obrońcę, wbrew ich woli, ze względu na to, że ich interesy pozostają ze sobą w sprzeczności, oraz z drugiej strony temu, by ów sąd umożliwił tym osobom ustanowienie nowego obrońcy lub w danym wypadku sam wyznaczył dwóch obrońców z urzędu w miejsce tego pierwszego.
- 102 Na wstępie należy zauważyć, że chociaż termin jej transpozycji – określony w art. 15 ust. 1 tej dyrektywy – nie upłynął jeszcze w chwili, w której sąd odsyłający wystąpił do Trybunału z niniejszym wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, termin ten upłynął w dniu 27 listopada 2016 r. W tych okolicznościach omawiana dyrektywa znajduje zastosowanie do sytuacji osób oskarżonych w postępowaniu głównym.
- 103 W art. 1 dyrektywy 2013/48 wskazano, że ustanawia ona normy minimalne dotyczące prawa podejrzanych i oskarżonych do dostępu do obrońcy w postępowaniach karnych. W szczególności art. 3 ust. 1 tej dyrektywy nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo dostępu do obrońcy w takim terminie i w taki sposób, aby mogli oni rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony.

- 104 Jak wynika z motywu 12 tej dyrektywy, służy ona w szczególności zagwarantowaniu każdemu prawa do uzyskania porady prawnej, prawa do skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela, na co wskazano w art. 47 akapit drugi karty, oraz prawa do obrony, zagwarantowanego w jej art. 48 ust. 2.
- 105 Z wyjaśnień dotyczących karty praw podstawowych (Dz.U. 2007, C 303, s. 17) wynika, że art. 48 ust. 2 odpowiada art. 6 ust. 3 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz że zgodnie z art. 52 ust. 3 karty ma to samo znaczenie i takie same skutki jak owo postanowienie konwencji.
- 106 Tymczasem z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika w istocie, że chociaż przewidziane we wspomnianym art. 6 ust. 3 prawo dostępu do obrońcy oznacza, że dana osoba może korzystać z pomocy obrońcy wybranego przez siebie, prawo to nie ma charakteru bezwzględnego (zob. podobnie wyroki ETPC: z dnia 29 września 1992 r. w sprawie Croissant przeciwko Niemcom, CE:ECHR:1992:0925JUD001361188, § 29; z dnia 14 stycznia 2003 r. w sprawie Lagerblom przeciwko Szwecji, CE:ECHR:2003:0114JUD002689195, § 54). Prawo to może wobec tego podlegać ograniczeniom, o ile są one przewidziane ustawą, realizują cel interesu ogólnego oraz są proporcjonalne do jego realizacji.
- 107 W niniejszym przypadku z postanowienia odsyłającego wynika, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym służy zagwarantowaniu osobom oskarżonym prawa do skutecznej obrony.
- 108 Tymczasem należy stwierdzić, że ów cel, który dokładnie odpowiada celowi realizowanemu przez art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48, jest prawnie uzasadniony oraz proporcjonalny.
- 109 W tym ostatnim względzie należy bowiem podkreślić, że sytuacja braku konfliktu interesów po stronie obrońcy jest nieodłącznym elementem gwarantującym skuteczność prawa do obrony. Jak bowiem trafnie zauważył rzecznik generalny w pkt 110 opinii, obrońca nie może bronić w pełni skutecznie dwóch oskarżonych w ramach tego samego postępowania, jeżeli ich interesy pozostają ze sobą w sprzeczności, w szczególności gdy wyjaśnienia jednego z nich mogą być wykorzystane przeciwko drugiemu, bez umożliwienia mu wypowiedzenia się w tym zakresie.
- 110 W tych okolicznościach wyłączenie tego obrońcy z udziału w postępowaniu i zastąpienie go dwoma obrońcami ustanowionymi przez oskarżonych lub wyznaczenie w jego miejsce dwóch obrońców z urzędu wydaje się właściwe dla zagwarantowania skuteczności prawa do obrony i prawa dostępu do obrońcy.
- 111 Wobec tego na pytanie czwarte należy udzielić następującej odpowiedzi: wykładni art. 3 ust. 1 dyrektywy 2013/48 należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, które nakazuje sądowi krajowemu wyłączyć z udziału w postępowaniu ustanowionego przez dwóch oskarżonych obrońcę, wbrew ich woli, ze względu na to, że ich interesy pozostają ze sobą w sprzeczności, ani też temu, by ów sąd umożliwił tym osobom ustanowienie nowego obrońcy lub w danym wypadku sam wyznaczył dwóch obrońców z urzędu w miejsce tego pierwszego.

W przedmiocie kosztów

- 112 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) Wykładni art. 325 ust. 1 TFUE należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego ustanawiającemu procedurę prowadzącą do umorzenia postępowania karnego, taką jak przewidziana w art. 368 i 369 Nakazatelen protsesualen kodeks (kodeksu postępowania karnego), w zakresie, w jakim owo uregulowanie znajduje zastosowanie w postępowaniach prowadzonych w sprawie poważnego nadużycia finansowego lub innych nielegalnych naruszających interesy finansowe Unii w dziedzinie ceł. Sąd krajowy musi zapewnić pełną skuteczność art. 325 ust. 1 TFUE, w razie potrzeby odstępując od stosowania owego uregulowania, dążąc jednocześnie do zapewnienia poszanowania praw podstawowych osób oskarżonych.
- 2) Wykładni art. 6 ust. 3 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie temu, by szczegółowe informacje na temat zarzutów oskarżenia mogły zostać przekazane obronie już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, ale przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty, jak również po rozpoczęciu przewodu sądowego, ale przed etapem narady, gdyby przekazane informacje zostały następnie zmienione, pod warunkiem jednak że sąd podejmie wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia poszanowania prawa do obrony i rzetelności postępowania.

Wykładni art. 7 ust. 3 tej dyrektywy należy dokonywać w ten sposób, że do sądu krajowego należy upewnienie się, że obronie przyznano możliwość skutecznego zaznajomienia się z aktami sprawy, przy czym zaznajomienie takie może w danym wypadku nastąpić już po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, ale jeszcze przed rozpoczęciem przewodu sądowego i rozpoczęciem rozpoznawania zarzutów co do istoty, jak również po rozpoczęciu przewodu sądowego, ale przed etapem narady, jeżeli w toku postępowania do akt sprawy dołączone zostaną nowe dowody, pod warunkiem jednak że sąd podejmie wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia poszanowania prawa do obrony i rzetelności postępowania.

- 3) Wykładni art. 3 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, które nakazuje sądowi krajowemu wyłączyć z udziału w postępowaniu ustanowionego przez dwóch oskarżonych obrońcę, wbrew ich woli, ze względu na to, że ich interesy pozostają ze sobą w sprzeczności, ani też temu, by ów sąd umożliwił tym osobom ustanowienie nowego obrońcy lub w danym wypadku sam wyznaczył dwóch obrońców z urzędu w miejsce tego pierwszego.

Podpisy